

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 / 4

@QMI_Institut

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

3-jild
4-son
sentabr, 2025

September 2025
Volume 3
Number 4

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical
Journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o'rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas'ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

**Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda
jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.**

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Овчиников Виктор Николаевич – i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Солодовников Сергей Юревич – i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Сидоров Виктор Александрович - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Шевченко Игорь Викторович - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullayevich - i.f.d., professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Samandarzoda Iskandar Hakim - i.f.d., i.f.d., professor (SH.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Гибадуллин Артур Артурович Национальный исследовательский университет Московский энергетический институт

Войнаш Сергей Александрович Казанский приволжский (федеральный) университет

Пуляева Валентина Николаевна Финансовый университет при Правительстве РФ

Морковкин Дмитрий Евгеньевич Финансовый университет при Правительстве РФ

Садриддинов Манучехр Исмолиддинович Международный университет туризма и предпринимательства Таджикистана, Душанбе

Перская Виктория Вадимовна директор Института исследований международных экономических отношений, Финансовый университет при Правительстве РФ

Молчанов Игорь Николаевич Профессор экономического факультета. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова

Басова Мария Михайловна Заместитель декана факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Чупин Александр Леонидович Заместитель декана экономического факультета Российский университет дружбы народов имени П.Лумумбы

Незаймакин Валерий Николаевич Профессор кафедры финансов и кредита Российский государственный гуманитарный университет

Никонорова Алла Владимировна Доцент кафедры экономической теории Финансовый университет при Правительстве РФ

Дмитриева Ольга Александровна Доцент кафедры налогов и налогового администрирования факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Швец Юрий Юрьевич Лаборатория управления инновациями, Институт проблем управления Российской академии наук

Колосова Елена Валерьевна Лаборатория управления инновациями, Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Bozorov Orifjon Shodiyevich – t.f.n., dotsent

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Vaxabov Abduraxim Vasikovich – i.f.d., professor

Hakimov Obidjon Arzikulovich – i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich- i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna- i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna-i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich -i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazliddin Baxadirovich- i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi,iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

September 2025

Volume 3

Number 4

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ojs.qmii.uz

Zamonaviy innovatsion shakllar asosida ziyorat turizmini rivojlantirish imkoniyatlari

Uzaqov Jamshid Norboyevich

Возможности развития паломнического туризма на основе современных инновационных форм

Узаков Джамшид Норбоевич

Opportunities for the development of pilgrimage tourism based on modern innovative forms

Uzakov Dzhamshid Norboevich

Received: August 11, 2025 Revised: August 15, 2025 ■ Accepted: August 19, 2025 ■ Published Online: September 1, 2025

- **Annotatsiya:** Maqolada zamonaviy innovatsion shakllar asosida ziyorat turizmini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Unda ziyorat turizmi sohasida yangi texnologiyalar, raqamli platformalar va interaktiv xizmatlarning joriy etilishi orqali diniy-me'moriy obidalar, tarixiy qadamjolar va madaniy meros obyektlarini samarali targ'ib qilish yo'llari ko'rsatib o'tiladi. Xizmat ko'rsatishda xalqaro tajribalar asosida aqlli texnologiyalarga tayangan innovatsion yechimlarning ustun jihatlari ochib beriladi. Shuningdek, hududiy turizm infratuzilmasini rivojlantirish, marketing strategiyalarini takomillashtirish va ziyoratchilar uchun qulay sharoit yaratish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari ziyorat turizmi sektorida innovatsion yondashuvlarni qo'llashning iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan bo'lib, mintaqada, qolaversa, O'zbekiston sharoitida bu yo'nalishning kelgusidagi istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari yoritilgan. Kalit so'zlar: investitsiya, deskriptiv statistika, samara, o'rtacha qiymat, mediana, markaziy tendensiya.
- **Kalit so'zlar:** ziyorat turizmi, innovatsion shakllar, raqamli texnologiyalar, turizm infratuzilmasi, marketing strategiyasi, iqtisodiy samaradorlik.
- **Аннотация:** В статье анализируются возможности развития паломнического туризма на основе современных инновационных форм. Рассматриваются пути эффективного продвижения религиозно-архитектурных памятников, исторических святынь и объектов культурного наследия через внедрение в сферу паломнического туризма новых технологий, цифровых платформ и интерактивных услуг. На основе международного опыта раскрываются преимущества инновационных решений, основанных на «умных» технологиях в обслуживании. Кроме того, разрабатываются предложения по развитию региональной туристической инфраструктуры, совершенствованию маркетинговых стратегий и созданию комфортных условий для паломников. Результаты исследования направлены на повышение экономической эффективности применения инновационных

подходов в секторе паломнического туризма, при этом освещены направления дальнейшего развития данного направления как в регионе, так и, в частности, в условиях Узбекистана.

- **Ключевые слова:** паломнический туризм, инновационные формы, цифровые технологии, туристическая инфраструктура, маркетинговая стратегия, экономическая эффективность.
- **Abstract:** The article analyzes the possibilities of developing pilgrimage tourism based on modern innovative forms. It outlines ways to effectively promote religious-architectural monuments, historical sacred sites, and cultural heritage objects through the introduction of new technologies, digital platforms, and interactive services in the field of pilgrimage tourism. Based on international experience, the advantages of innovative solutions relying on smart technologies in service provision are revealed. In addition, proposals are developed for improving regional tourism infrastructure, enhancing marketing strategies, and creating comfortable conditions for pilgrims. The research results are aimed at increasing the economic efficiency of applying innovative approaches in the pilgrimage tourism sector, while highlighting the future development directions of this field both in the region and, in particular, in the context of Uzbekistan.
- **Key words:** pilgrimage tourism, innovative forms, digital technologies, tourism infrastructure, marketing strategy, economic efficiency.

KIRISH

Jahonda ziyorat turizmi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim tarmog'iga aylangan bo'lib, mamlakatlar iqtisodiy o'sishi va madaniy aloqalarini kengaytirishga katta hissa qo'shmoqda. Ziyorat turizmi diniy va ma'naviy merosni saqlash, infratuzilmani rivojlantirish va xalqaro aloqalarni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ma'lumotlarga ko'ra, "har yili taxminan 330 million kishi ziyorat maqsadlari bilan sayohat qiladi va bu sayohatlar ziyoratlarni, shuningdek, yil davomida muhim tarixiy va diniy joylarga ekskursiyalarni o'z ichiga oladi. Xalqaro turistlarning taxminan 25 foizi ziyorat turizmiga qiziqish bildirmoqda. 2023 yilda ziyorat turizmidan global daromad 15,1 milliard AQSh dollarini tashkil etgan va 2033 yilga kelib bu ko'rsatkich 41 milliard dollarga yetishi kutilmoqda [1]. Bu esa ziyorat turizmi nafaqat madaniy-ma'naviy qadriyatlarini asrash va targ'ib etish, balki iqtisodiy taraqqiyot, yangi ish o'rinlari yaratish, xizmatlar sohasini kengaytirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashda ham muhim omilga aylanganini ko'rsatadi. Mazkur jarayonda innovatsiyalarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Raqamli texnologiyalar, mobil ilovalar, onlayn bronlash tizimlari, "aqlli ziyorat maskanlari" konsepsiyasi va interaktiv gid xizmatlarining joriy etilishi turistlar uchun qulaylik yaratibgina qolmay, sohaning raqobatbardoshligini oshiradi va iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi. Shu bois, ziyorat turizmining kelajagi innovatsiyalarni keng tatbiq etish bilan bevosita bog'liq bo'lib, ular sohaning barqaror rivojlanishi, xalqaro miqyosda mavqeyini mustahkamlash va eng talabchan sayyohlar ehtiyojlarini to'liq qondirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi [2]. Innovatsiya — bu fan yutuqlari va ilg'or tajribalarni

boshqaruv, mehnatni tashkil etish hamda texnologiyalar sohasiga joriy etish jarayoni bo'lib, u mavjud tizimlarni takomillashtirish, yangi mahsulot va xizmatlarni yaratish, samaradorlikni oshirish hamda resurslardan oqilona foydalanishga qaratilgan. Innovatsiya iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlash, ishlab chiqarishning texnik va texnologik darajasini oshirish, ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish va barqaror rivojlanishga erishishda muhim omil hisoblanadi. U nafaqat texnik yangiliklarni, balki boshqaruv uslublari, marketing strategiyalari, xizmat ko'rsatish shakllari va ijtimoiy institutlarda yangicha yondashuvlarni ham o'z ichiga oladi. Shu bois innovatsiya zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning poydevori, jamiyat hayotini sifat jihatidan yangilashning asosiy manbai va barqaror rivojlanishning kafolati sifatida qaraladi. Ziyorat turizmi — bu diniy-ma'naviy qadriyatlar asosida shakllanib, insonlarning muqaddas maskanlar, tarixiy va diniy obidalarni ziyorat qilishga yo'naltirilgan safarlarini qamrab oluvchi ko'p tarmoqli turizm faoliyatidir. U nafaqat ma'naviy-ma'rifiy ehtiyojlarni qondirish, balki iqtisodiyotning ko'p tarmoqli rivojlanishiga turtki beruvchi, madaniy merosni asrab-avaylash, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va infratuzilmani modernizatsiya qilishga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy-iqtisodiy tizimdir. Shuningdek, ziyorat turizmi insonlarning ruhiy-ma'naviy jihatdan sog'lomlashuvi, jamiyatda ma'naviy uyg'oqlik va barqarorlikni ta'minlashda ham alohida ahamiyat kasb etadi [3]. Soha rivoji uchun innovatsion shakllarni joriy etish orqali ziyorat turizmini yangi bosqichga olib chiqish va uni barqaror rivojlantirishga erishish mumkin. Zamonaviy innovatsion yondashuvlar turistik xizmatlar sifatini oshirish, diniy-ma'naviy obidalarni keng targ'ib etish, xalqaro sayyohlar uchun qulay sharoit yaratish hamda turizm infratuzilmasini

modernizatsiya qilishda muhim o'rin tutadi. Shu bois mamlakatimiz oldida ziyorat turizmini rivojlantirishga xizmat qiladigan ko'plab innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zarurati mavjud. Bunday loyihalar qatoriga raqamli gid tizimlari, onlayn ziyorat marshrutlari, "aqlli ziyorat maskanlari" konsepsiyasi, interaktiv mobil ilovalar, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari asosida targ'ibot vositalarini tatbiq etish kiradi. Mazkur innovatsion yechimlarni hayotga tatbiq etish orqali ziyorat turizmining iqtisodiy samaradorligini oshirish, xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini ta'minlash va eng asosiysi, diniy-ma'naviy merosni asrab-avaylab, uni kelajak avlodlarga yetkazish imkoniyati yaratiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ziyorat turizmini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari va innovatsion yondashuvlari ko'plab xorijiy hamda mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Jumladan, A.M.Höllinger (Daniya) turizmدا innovatsiyalar tasnifini ishlab chiqib, mahsulot, jarayon, boshqaruv va institutsional yo'nalishlarni ajratib ko'rsatgan hamda innovatsion modelni taklif qilgan. M.Otenbaxer (Yangi Zelandiya) turizm sanoatida innovatsion determinantlarni aniqlab, bozor tanlovi, kadrlar boshqaruvi strategiyasi va bozor qabul qiluvchanligining muhimligini asoslagan. Shuningdek, Y.Sandbu (Shvetsiya) yirik turistik korxonalarda innovatsion faoliyat samaradorligini ko'rsatib, uyg'unlashgan ta'sirini ilmiy jihatdan asoslab bergan [4].

Innovatsiyalar samaradorligini baholash masalasi ham ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. M.Otenbaxer innovatsion faoliyat natijalarini iqtisodiy, moliyaviy va tashkiliy modellar asosida o'lchash usullarini ishlab chiqqan bo'lsa, L.Say va M.Testa (AQSh) kompleks baholash metodikasini ishlab chiqib, uni turistik korxonalar faoliyatiga tatbiq etganlar.

S.Gesslin (Shvetsiya) innovatsion texnologiyalarning global isish va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashdagi rolini asoslab bergan. P.Romeyo (Ispaniya) esa turizmning barqaror turlarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarning samaradorligini isbotlagan. F.Alberti (Italiya) innovatsiyalarning madaniy-tarixiy merosni saqlashdagi ahamiyatini ajratib ko'rsatgan.

Turizm marketingida innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish bo'yicha ham ilmiy izlanishlar mavjud. Y.Sandbu va A.Maksimchuk (Polsha) marketing innovatsiyasi tushunchasini ilmiy muomalaga kiritib, xo'jalik faoliyati natijalari va innovatsion faoliyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ko'rsatib bergan. D.Buhalis (Buyuk Britaniya) esa "e-turizm" (elektron turizm) tushunchasini kiritib, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn resurslar va mobil platformalarning

turizmда ahamiyatini asoslagan. E.Martinez-Ros (Ispaniya) innovatsiyalarni radikal va bosqichma-bosqich turlarga ajratib, qiymat zanjirida ishtirokchilarning qo'shimcha qiymat yaratishdagi rolini o'rgangan. Shuningdek, R. Lo (Gonkong) dinamik narx belgilash tizimlarini turizm talabini boshqarishda samarali mexanizm sifatida taklif qilgan [5].

Innovatsiyalar va raqobatbardoshlikning o'zaro bog'liqligi ham turli tadqiqotlarda keng yoritilgan. V.Alan (AQSh) turistik bozor raqobatbardoshligini innovatsion salohiyat bilan bog'lab izohlagan. X.Jang (Gonkong) turistik destinatsiyalar raqobatbardoshligini baholash metodikasini ishlab chiqqan bo'lsa, A.Malakauskaite (Litva) milliy turizm sektorining raqobatbardoshligini innovatsion omillar asosida tahlil qilgan.

Maxsus faoliyat sohalarida innovatsiyalarning qo'llanishi ham bir qator olimlar tomonidan o'rganilgan. K.Enn va J.Silupa (AQSh) xalqaro mehmonxona tarmoqlarida samaradorlikni oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni asoslagan. O.F.Frida-Sintes (Ispaniya) mehmonxona biznesida inson kapitalini boshqarish va raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan innovatsion g'oyalarni ilgari surgan. E.Martinez-Ros mehmonxona korxonalarida innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali ularning bozor ustunligini mustahkamlashni asoslagan. R. Lo (Gonkong) mobil texnologiyalardan foydalanish orqali turizm samaradorligini oshirish imkoniyatlarini ko'rsatib bergan, D. Buhalis esa destinatsiyalarni boshqarishda zamonaviy innovatsion texnologiyalarni tatbiq etishning dolzarbligini ta'kidlagan [6]. Innovatsion faoliyatda turizm biznesi to'plangan bilimlar poydevoriga tayanadi. Yangi g'oyalarni amalga oshirish va turizmning yangi yo'nalishlarini yaratishga faqat o'tmish va hozirgi davrdagi ish shakllari hamda usullarini o'rganib chiqqandan keyin kirishish lozim. Faoliyat sohasini chuqur anglash voqealarning rivojlanishini oldindan ko'ra bilish va raqobatbarchilardan ilgarilash imkonini beradi. Turizmда innovatsiyalarni joriy etishga mamlakatdagi iqtisodiy vaziyat, aholining ijtimoiy ahvoli, milliy qonunchilik, shuningdek, hukumatlararo va xalqaro bitimlar ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli har bir mamlakatda turizm faoliyatida innovatsiyalar yuzaga kelishining sabablari va omillari turlicha bo'ladi. Biroq har qanday mamlakat uchun bir necha umumiy xususiyatlar mavjud:

- aholining boshqa mintaqalardagi turmush tarzini o'rganish va yangi bilimlarga ega bo'lishga bo'lgan ehtiyojining ortib borishi;
- ko'plab klassik va an'anaviy sayohat yo'nalishlarining to'yinganligi;
- kiruvchi turizm bozoridagi ulushni yo'qotish xavfi;
- raqobatning kuchayishi, standartlashtirilgan global mahsulotlar taklifining ortishi;
- fuqarolarni o'z mamlakatining tabiati, madaniyati,

iqlimi o'xshash bo'lgan xorijiy hududlarga chiqib ketishini cheklash zarurati;

□ dam olish va sayohat uchun jozibador sharoitlarni uyg'unlashtirish orqali eng talabchan turistlarning ehtiyojlarini to'liq qondirish;

□ texnologik inqilob va iqtisodiyotda xizmatlar ko'lamining kengayishi;

□ taklif iqtisodiyotidan talab iqtisodiyotiga o'tish [7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologik asosini turizm nazariyasi, innovatsion menejment va iqtisodiy rivojlanish konsepsiyalari tashkil etadi. Ishda tizimli yondashuv asosida ziyorat turizmi transport, mehmonxona xo'jaligi, savdo va xizmat ko'rsatish tarmoqlari bilan o'zaro bog'liq holda tahlil qilindi.

Asosiy metodlar sifatida statistik va qiyosiy tahlil, sotsiologik yondashuv, innovatsion tahlil hamda prognozlash usullaridan foydalanildi. Statistik ma'lumotlar UNWTO, Oxford Business

Group, Future Market Insights va statistika qo'mitasi manbalariga asoslandi. Innovatsion tahlil zamonaviy raqamli texnologiyalar va "aqli maskanlar" konsepsiyasining ta'sirini baholashga qaratilib, ziyorat turizmini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning raqobatbardoshlikni ta'minlash va barqaror o'sishni kafolatlashdagi roli ilmiy asosda aniqlab berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

2025 yilning yanvar-may oylarida O'zbekistonga turistik maqsadda kelgan xorijiy fuqarolar soni 4,2 million nafarni tashkil etdi. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi axborotiga asoslangan ma'lumotlarga ko'ra, o'tgan yilning shu davriga nisbatan mehmonlar soni 1,4 million nafarga, ya'ni 48,2 foizga ko'paygan.

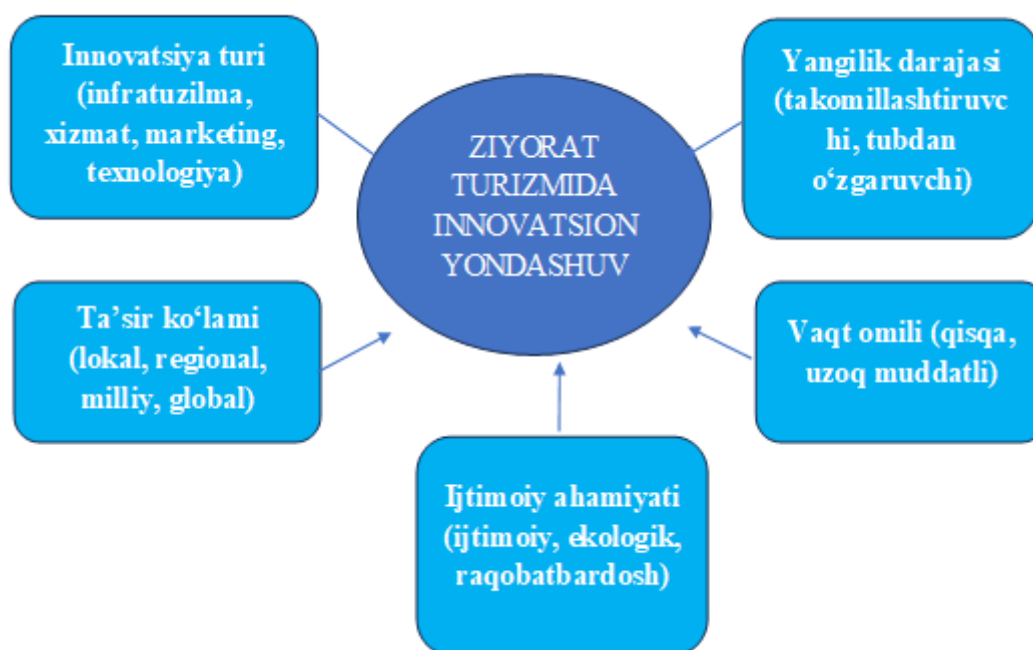
Davlatlar	2024 yil (yanvar-may)	2025 yil (yanvar-may)	Farqi	O'sish sur'ati (%)
Qirg'iziston	865,0	1 280,1	+415,1	+48,0 %
Tojikiston	670,0	993,7	+323,7	+48,3 %
Qozog'iston	600,0	889,6	+289,6	+48,2 %
Rossiya	225,0	334,3	+109,3	+48,6 %
Afg'oniston	134,0	199,2	+65,2	+48,6 %
Turkmaniston	96,0	142,5	+46,5	+48,4 %
Turkiya	44,0	65,8	+21,8	+49,5 %
Xitoy	35,0	51,9	+16,9	+48,3 %
Hindiston	19,0	28,5	+9,5	+50,0 %
Italiya	12,0	17,4	+5,4	+45,0 %
Boshqa davlatlar	136,0	201,1	+65,1	+47,9 %
Jami	2 836,0	4 203,0	+1 367,0	+48,2 %

1-jadval.

2024–2025 yillar yanvar-may oylarida O'zbekistonga tashrif buyurgan xorijiy turistlar oqimi (ming kishi).

Bu esa, o'z navbatida, O'zbekistonning turizm salohiyati ortib borayotganini va sohani rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligidan dalolat beradi. Eng ko'p turistlar quyidagi davlatlardan tashrif buyurgan: Qirg'izistondan – 1 280,1 ming kishi, Tojikistondan – 993,7 ming, Qozog'istondan – 889,6 ming, Rossiyadan – 334,3 ming, Afg'onistondan – 199,2 ming, Turkmanistondan – 142,5 ming, Turkiyadan – 65,8 ming, Xitoydan – 51,9 ming, Hindistondan – 28,5 ming, Italiyadan – 17,4 ming va boshqa davlatlardan jami 201,1 ming kishi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, tashrif buyurgan turistlarning muayyan qismi asosan ziyorat turizmi maqsadida mamlakatimizga tashrif buyurmoqda. Chunki O'zbekistonda islomiy va jahon sivilizatsiyasi uchun muhim bo'lgan tarixiy-ma'naviy meros obidalar, ulug' allomalar qadamjolari, shuningdek, xalqaro miqyosda tan olingan va ilmiy hamda madaniy jihatdan yuksak ahamiyat kasb etuvchi ziyorat maskanlari mavjud. Bu maskanlar nafaqat diniy qadriyatlarni, balki insoniyat taraqqiyotining turli bosqichlarida shakllangan ilm-fan, ma'rifat va madaniyat

1-rasm.

Ziyorat turizmida innovatsion yondashuv

yutuqlarini ham o'zida mujassam etadi.

Bu raqamlar O'zbekistonning xalqaro turistik markaz sifatida obro'-e'tibori ortib borayotganini va mamlakatga qiziqish yil sayin o'sib borayotganini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yurtimizdagi 1250 dan ortiq diniy-ma'naviy obidalar va yuzlab muqaddas qadamjolarining mavjudligi, ziyorat turizmi salohiyatini yanada keng rivojlantirish imkoniyatini bermoqda. Bu esa iqtisodiyotga qo'shimcha qiymat qo'shish, aholi bandligini oshirish va O'zbekistonning xalqaro maydonda nufuzini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Ziyorat turizmidagi innovatsiyalar — bu diniy-ma'naviy qadriyatlar va ziyorat maskanlarining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, zamonaviy texnologiyalar, boshqaruv mexanizmlari, marketing strategiyalari va xizmat ko'rsatish shakllarini yangilash va takomillashtirish orqali

safarlarni qulay, samarali va raqobatbardosh tashkil etishga qaratilgan yangiliklar majmuasidir. Innovatsiyalarni kompleks o'zlashtirish tendensiyalari va qonuniyatlarini o'rganish, ijobiy natijalarni rejalashtirish va ularni boshqarish — turizm sohasidagi murakkab metodologik muammo hisoblanadi. Bu, eng avvalo, yangiliklarni tasniflash masalasi bilan bog'liqdir. Turizmida innovatsiyalar mohiyatini belgilashda muhim bo'lgan ma'lum tasnifiy belgilarga asoslaniladi.

Ziyorat turizmida innovatsion yondashuv diniy-ma'naviy qadriyatlarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish orqali ushbu sohaning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi kompleks tizim sifatida qaraladi. Innovatsiyalar mazkur yo'nalishda bir qator belgilarga ko'ra tasniflanadi. Avvalo, ular turlari jihatidan infratuzilmaviy, xizmat ko'rsatish, marketing va texnologik innovatsiyalar ko'rinishida namoyon bo'ladi. Masalan, ziyorat maskanlarida

zamonaviy transport-logistika tizimlari yoki mobil ilovalar orqali xizmat ko'rsatishni tashkil etish ushbu turdagi innovatsiyalarga misol bo'la oladi. Shuningdek, innovatsiyalar ta'sir ko'lamiga bilan ham farqlanadi: ular lokal darajadagi kichik loyihalardan tortib, regional, milliy va global miqyosdagi yirik tashabbuslarga ham bo'lishi mumkin.

Innovatsion yondashuvning muhim belgilaridan yana biri yangilik darajasidir. Bu borada innovatsiyalar takomillashtiruvchi — mavjud tizimlarni optimallashtirishga qaratilgan, yoki tubdan o'zgartiruvchi — mutlaqo yangi xizmat va texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, vaqt omili ham ahamiyatlidir: ayrim innovatsiyalar qisqa muddatda tezkor natijaga olib kelsa, boshqalari uzoq muddatli strategik rejalarning bir qismi sifatida amalga oshiriladi.

Ziyorat turizmida innovatsion yondashuvning eng muhim jihati uning ijtimoiy ahamiyatidir. U nafaqat ziyoratchilarning ma'naviy ehtiyojlarini qondiradi, balki ijtimoiy tenglikni ta'minlash, ekologik barqarorlikni qo'llab-quvvatlash va mamlakatning xalqaro turizm bozorida raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bois, innovatsion yondashuv ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy strategik vositasi sifatida ko'rilishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ziyorat turizmini rivojlantirishda innovatsion yondashuv zamonaviy turizm sanoatining ajralmas omili hisoblanadi. Chunki an'anaviy ziyorat maskanlarini faqat diniy-ma'naviy markaz sifatida emas, balki innovatsion texnologiyalar yordamida global miqyosda targ'ib etiladigan madaniy-ma'rifiy ob'ekt sifatida namoyon etish imkonini beradi. Barcha innovatsion texnologiyalar ziyorat turizmi samaradorligini oshiruvchi muhim vositalar hisoblanadi. Xorijiy davlatlar — Hindistonning "spiritual trails" loyihasi, Turkiyaning sufiy festivallari va Marokashning diniy turizmni gastronomiya bilan uyg'unlashtirish tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsion yondashuvlar diniy turizmni yanada jozibador va iqtisodiy samarali sohaga aylantiradi. Shu asosda O'zbekistonda ham ziyorat turizmini rivojlantirishda innovatsion yechimlarni keng qo'llash, uni raqamli, interaktiv va integratsion shaklda rivojlantirish orqali mahalliy va xorijiy sayyohlar oqimini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Bizning fikrimizcha, ziyorat turizmini rivojlantirish jarayonida innovatsion shakllarni joriy etish eng maqbul va dolzarb yo'nalishlardan biri bo'lib, bu sohaning samaradorligini oshirish va xalqaro raqobatbardoshligini mustahkamlash imkonini beradi. Shu maqsadda:

□ Ziyorat maskanlari faoliyatini samarali yo'lga

qo'yishda ularning mavjud resurslaridan oqilona va maqsadli foydalanish orqali salohiyatini mustahkamlash hamda turistlarga xalqaro standartlarga mos xizmatlar ko'rsatishni ta'minlash zarur. Shu jarayonda davlat mulkchilik huquqini o'z ixtiyorida saqlagan holda, ziyorat maskanlarini boshqaruvini xususiy sektor ishtirokiga berish mexanizmlarini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bu esa, bir tomondan, xususiy sektorning iqtisodiy manfaatdorligini oshirsa, ikkinchi tomondan, ziyorat turizmini rivojlantirishda zamonaviy boshqaruv tamoyillari va ilg'or innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish imkonini beradi. Shu bilan birga, xususiy subyektlar zimmasiga innovatsion texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish vazifasi yuklatilishi lozim;

□ O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish jarayonida asosiy turistik oqim asosan Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlariga yo'nalgani bilan, mamlakatning boshqa hududlarida ham tarixiy va ma'naviy ahamiyatga ega ko'plab ziyorat maskanlari mavjud. Shu bois, mahalliy va xorijiy turistlarni ushbu maskanlarga kengroq jalb etish uchun zamonaviy innovatsion yondashuvlarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi;

□ Ziyoratgohlar bilan bog'liq bo'lgan mashhur tarixiy va diniy shaxsiyatlarni ilmiy nuqtayi nazardan chuqur tadqiq etish, ularning hayoti va merosi haqida hujjatli hamda badiiy filmlar yaratish maqsadga muvofiqdir. Bunday mahsulotlar nafaqat keng jamoatchilikning tarixiy-ma'naviy bilimlarini boyitadi, balki xalqaro maydonda O'zbekistonning ziyorat turizmi salohiyatini targ'ib qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi;

□ Ziyorat maskanlarida yashil energiya (quyosh panellari, shamol turbinalari, bioenergiya va boshqa qayta tiklanuvchi manbalar) asosida "aqli infratuzilma"ni joriy etish zarur. Bunday tizim nafaqat muqaddas maskanlarning energetik mustaqilligini ta'minlaydi, balki ekologik toza muhitni yaratadi, xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi hamda uzoq muddatda barqaror turizm rivojiga xizmat qiladi;

□ Ilmiy tadqiqotlar va xorijiy tajribalar tahlili shuni ko'rsatadiki, ziyorat turizmini rivojlantirishda faqat ma'naviy-diniy yo'nalish bilan cheklanib qolish maqsadga muvofiq emas. Innovatsion yondashuv sifatida ziyorat turizmini mamlakatning geostrategik joylashuvi, mintaqaviy resurslari va milliy brendlari bilan uyg'unlashtirib, turizmning boshqa turlari (ekoturizm, gastroturizm, etnoturizm, sog'lomlashtirish turizmi) bilan integratsiyalashgan kompleks model asosida rivojlantirish taklif etiladi. Bu taklifning ilmiy yangiligi shundaki, u ziyorat maskanlarini faqat diniy-ma'naviy obyekt emas, balki keng qamrovli madaniy-ma'rifiy va iqtisodiy markaz sifatida namoyon etadi. Shu orqali mahalliy hunarmandchilik (masalan, Farg'ona atlaslari va do'ppisi), gastronomik brendlari (Samarqand nonlari, milliy

taomlar), hamda tabiiy-ekologik resurslar (Qashqadaryo tog' zonasi, Sirdaryo sohillari va h.k.) ziyorat turizmi xizmatlari bilan uyg'unlashtiriladi.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Uzaqov Jamshid Norboyevich, Axborot texnologiyalari va menejment universiteti dotsenti, i.f.f.d., (PhD)// Узakov Джамшид Норбоевич, доцент Университета информационных технологий и управления, кандидат технических наук, (PhD) // Uzakov Dzhamshid Norboevich, Associate Professor of the University of Information Technology and Management, Candidate of Technical Sciences (PhD)

► jamshiduzokov0660@gmail.com

■ 0009-0002-6420-9076

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- [1]. <https://ntaonline.com/markets/>
- [2]. <https://oxfordbusinessgroup.com/>
- [3]. Новиков В.С. Инновации в туризме. М.: ИЦ

“Академия”, 2007. – 208 с.

- [4]. Леонид Давыденко, Дмитрий Ялтыхов. Методология развития инноваций в мировой индустрии туризма. Журнал международного права и международных отношений. Journal of International Law and International Relations. - 2016. - № 3-4.
- [5]. Афанасев О.Е. Инновационные тренды в контексте глобальных угроз пандемии. COVID-19: механизмы для туристской отрасли/ О. Е. Афанасев, А. В. Афанасева // Современные проблемы сервиса и туризма, 2020. – Т. 14. – № 4. – С. 7-26.;
- [6]. Ergashev R.X, Uzoqov J.N. Qashqadaryo viloyatida turizm sohasida xususiy tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ahamiyati. Buxoro davlat universiteti, xalqaro ilmiy-amaliy anjuman. 2024-yil 15-iyun. “Durdona” nashriyoti, B. 336-342. 2.
- [7]. Давыденко Л., Ялтыхов Д. Методология развития инноваций в мировой индустрии туризма // Журнал международного права и международных отношений. 2016. № 3-4 (78-79). С. 60—65.